

Mullvadens biologi

© Paul Gerber, Gröstorp/Simrishamn

Förekomst, livsmiljö och levnadssätt

Mullvaden (*Talpa europaea*) förekommer i hela södra Sverige, upp till Väner och Vättern. Huvuddragen i utbredningen har inte ändrat sig under förra århundradet, men lokalt kan det ha skett markanta förändringar. Mullvaden förknippas ofta med jordbruksmark och trädgårdar, där spåren av dess aktivitet i form av de typiska mullvadshögarna är uppenbara. På sådana platser kan man ha visst besvär av den. Lövskogar kan dock hysa lika många mullvadar. Avgörande för beståndstätheten är inte vad som växer på marken utan hur stor födomängd som finns nere i jorden och jordmånens beskaffenhet. Är jorden inte alltför torr och sandig eller helt vattendränkt, kan mullvaden med framgång gräva sina gångsystem och hitta föda. Största beståndstätheten förekommer där födomängden är som störst, d v s. i fet

mulljord, medan den är mindre i mager jord på hedar och i skogsplanteringar.

Man ser sällan en levande mullvad. Den vistas nämligen större delen av delen av sitt liv i underjordiska gångsystem, som den själv gräver ut. Det gör den genom att lossa jorden med den ena av sina stora grävklor, medan den håller sig fast i gången med det andra frambenet och bakbenen. Efter några grävrörelser skiftar den över till det andra frambenet, och med både framben och bakben förs den frigrävda jorden bakåt, tills mullvaden vänder i gången och med det ena frambenet skyfflar jorden längre bakåt på bulldozermanér. Med jämna mellanrum kastas den lösa jorden ut från gången genom att djuret lägger sig på sidan och pressar upp jorden på ytan med ena frambenet till en kraterliknande jordhög.

På detta sätt anläggs efter hand ett förgrenat gångsystem i flera nivåer, där gångarna är något ovala i tvärsnitt, ca fyra cm höga och fem cm breda. (Obs: sorkgångarna är också ovala, men fem cm höga och fyra cm breda!). Gångsystemet drar fram i det översta jordtäcket, där tillgången på föda är störst, men kan gå ned till mer än en meters djup. Särskilt under vintern, då många av bytesdjuren drar sig djupare, kan mullvaden fortsätta sin grävaktivitet längre ner. Gångsystemets totala längd och utsträckning varierar en hel del beroende på lokal, årstid samt djurens kön och ålder. Ofta står flera individers system i förbindelse med varandra, men storleksordningen för ett system är 100-200 m i längd, och det ligger inom en yta av från ett par hundra till över 1000 m².

I anslutning till gångsystemet anläggs en eller flera bokammare som utvidgningar på gången. Här har mullvaden samlat en boll av gräs och blad, som den hämtat i munnen uppe på markytan. I vissa fall anläggs bon uppe i särskilt stora mullvadshögar. Detta sker i synnerhet på fuktiga platser.

Mullvaden kan vara aktiv under dygnets alla timmar. Ofta är en individ aktiv i fyra timmar, varefter den vilar i sitt bo i fyra timmar. Därefter upprepas samma schema så att det blir tre aktivitets- och tre viloperioder under ett dygn.

Även om flera individers gångsystem kan stå i förbindelse med varandra, är mullvaden inte ett socialt djur, och den försvarar hetsigt sitt område mot artfränder. Detta betyder dock inte att man bara kan fånga en mullvad på en och samma plats. Dels erövrar ett ledigt gångsystem snabbt av eventuella grannar, dels kan områdena överlappa varandra. I vissa fall kan åtskilliga djur tas i fällan på samma ställe under kort tid.

Utseende

Mullvaden hör till smådäggdjuren. Den cylindriska kroppen (ca 15 cm längd) med sammets-artad svart päls, de stora ljusa grävskovlarna på frambenen och den tillspetsade ljusröda nosen skiljer den från alla andra nordiska däggdjur. I Sydeuropa finns flera mullvadsarter, som är mycket lika den nordiska.

Genom sin avrundade, cylindriska kroppsform är mullvaden anpassad till att ta sig fram i sitt underjordiska gångsystem, och en speciell struktur i pälsen gör det möjligt för den att röra sig både framåt och bakåt utan att få in jord i pälsen. De enskilda hårstråna står vinkelrätt ut från kroppen, och täckhår och ullhår är nästan lika långa.

Mullvaden saknar ytteröron. Ögonen täcks av pälsen, varför de bara blir synliga när håren reser sig trattformigt över dem. De är blå, bara en mm i diameter och inte täckta av hud, som hos de sydeuropeiska arterna. Nosen är naken, mycket känslig och stödd av inre brosk, men den används inte till att gräva med.

Utanför sitt gångsystem kan mullvaden röra sig snabbt, antingen i gång eller i språng, genom att stödja sig på framkanten av framfötterna och på de normalt formade bakfötterna. Inne i gångarna pressar den framfötterna mot sidoväggarna när den rör sig framåt.

I naturen har man sällan möjlighet att höra mullvadens läten., men i fångenskap hörs läten som säkert förekommer även i frihet. Det rör sig om ett genomträngande skrik vid rädsla, och i kamp utstöts det flera gånger i rad. Ettmer dämpat ”kvitter” kan höras under näringssök.

Fortplantning

I februari börjar hannens testiklar växa. De når sin maximala storlek i april, varefter de tillbakabildas. Honan är parningsberedd först i april. Efter ca fyra veckors dräktighet föds ungarna i maj-juni. I regel föds bara en kull om året, och antalet ungar är vanligen fyra, men kan variera mellan två och sju stycken. De nyfödda ungarna är nakna och blinda och väger knappt fem gram. Efter 14 dagar är de nästan svarta, pälsen börjar bryta igenom, och när ungarna är tre veckor gamla öppnas ögonen. Hannen deltar inte i vården av ungarna. Efter fyra till sex veckor börjar ungarna själva leta föda i moderns gångsystem, men efter ytterligare en månad blir de bortjagade och är tvungna att hitta ett ledigt gångsystem- eller leva ett riskfyllt liv i någon annans- tills de själva är starka nog att påbörja ett större grävarbete. I juli-augusti är ungarna utvuxna men väger mindre än de äldre djuren. Först under följande vår blir de könsmogna. Dödligheten är stor bland ungdjuren, bara en av fem mullvadar blir äldre än ett år. Därefter är överlevnadschanserna ganska goda, men bara några få blir fem år eller äldre.

Föda

Mullvaden lever uteslutande av animalisk föda. Daggmaskar utgör huvuddelen av menyn som kompletteras med jordlevande insektslarver, särskilt av skalbaggar, tvåvingar och fjärilar. Större delen av sin föda hittar den genom att patrullera av sitt gångsystem, vilket fungerar som en fälla för t ex daggmaskar. En del av födan tas på jordytan. Bytet lokaliseras förmodligen med luktsinnet, och först på ett avstånd av 10-15 cm blir känselsinnet viktigt, när bytet grips med framfötterna och hålls fast mellan dem.

Näringsbehovet är stort, och mullvaden förtär troligen dagligen en mängd som motsvarar omkring $\frac{3}{4}$ av dess egen vikt. Vätskebehovet är också stort, och även om födan innehåller en del vatten, verkar mullvaden söka upp öppet vatten. Under torrperioder omkommer en del mullvadar ovan jord. Har mullvaden en överskott av daggmask, kan den lagra dem portionsvis intryckta i jorden i sitt gångsystem. Genom att bita en mask i framänden skadar mullvaden masken så mycket att den inte kan borra sig in i jorden och försvinna. På det sättet håller maten sig färsk och finns till hands. Sådana förråd, som kan rymma ett kg daggmask, är mest kända från vinterhalvåret, då maskens återbildningskapacitet är låg.

Spå

Man ser inte mycket av mullvadens säregna underjordiska gångsystem från jordytan, men särskilt i trädgårdar och på mullrik mark är de uppkastade jordhögar mycket karaktäristiska. Där jordbearbetning inte äger rum, t.ex. i skog och på permanenta gräsmattor, kan stabila gångsystem byggas upp, och antalet jordhögar blir begränsat.

Under sommarhalvåret är mullvadens grävaktivitet rätt liten eftersom näringstillgången i befintliga gångar vanligtvis är mycket stor. Ungefär i mitten av september brukar så den intensiva grävaktiviteten återupptas då mullvaden nu aktivt måste söka näring. Vissa individer kan då **inom några timmar producera ett förvånansvärt antal jordhögar på en yta av ca 100-200 kvm.**

Nästan alla jordhögar kopplas samman med mullvadar, men också vattensorken kan prestera något liknande i sitt grävningsarbete. De båda arterna kan röra sig i samma gångsystem. I allmänhet är vattensorkens högar mindre än mullvadens, mer oregelbundna och inte inordnade i något system. Utöver det helt underjordiska gångsystemet, varav man endast ser högarna, kan mullvaden skapa ett gångsystem ovan jord, som framträder som vallar eller fåror på nybehandlade marker som inte är vegetationstäckte. Här har mullvaden rört sig i det översta, mjuka jordtäcknet, där gångarna lätt faller samman och inte är permanenta.

Litteratur: Nordens Däggdjur /Norstedts förlag
Die Welt der Säugetiere/ Knauer Verlag

Den Gamla Møllegåden

Paul Gerber, Generalagent MSF Swiss Flex®, Gröstorps 9, 272 94 Simrishamn
Telefon: 070-30 50 152 eller 0414-10 152 e-post: paul.gerber@swipnet.se
Postgiro: 58 82 85-7 Org.nummer: 470619-7037 www.mullvadbort.nu